

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מצא אבן מצויינת

ו' א' אמר רב יהודה: מצא אבן (אחת) מצויינת (בסיד), תחתיה טמא. שתיים (מצוינות, תחתיהן טמא), אם יש סיד ביניהן (על הארץ), ביניהן טמא (דמשום ציון הוא). ואם אין סיד ביניהן, ביניהן טהור.

(ומקשה) ואע"ג דליכא חורש (דליכא חרישה ביניהן, טהור כי ליכא סיד)?! **והתניא:** מצא אבן אחת מצויינת, תחתיה טמא. שתיים, אם יש חורש ביניהן, ביניהן טהור. ואם לאו, (אף על פי שאין סיד ביניהן), ביניהן טמא (לפי שציון האבנים מכאן ומכאן ולא חשש לציין בינתיים)!

אמר רב פפא: הכא (בברייתא שאם אין חורש טמא), כשהסיד שפוך על ראשיהן (על ראשי האבנים), ומרודה לכאן ולכאן.¹ אי איכא חורש ביניהן, ביניהן טהור, דאימור מחמת חורש הוא דאינקלף² (נקלף מהאבנים). ואי לא, סיד דביני ביני הוא (שנעשה מחמת ציון טומאה), וטמא.

אמר רב אסי: (מצא שדה ש)מצר אחד מצוין, הוא (המצר) טמא, וכל השדה כולה טהורה (שאם היתה טמאה, היה לה ציון מארבע רוחות). שניים, הם טמאין, וכל השדה כולה טהורה. שלושה, הם טמאין, וכל השדה כולה טהורה. ארבעה, הן טהורין, וכל השדה כולה טמאה. דאמר מר: אין מרחיקין ציון ממקום טומאה, שלא להפסיד את ארץ ישראל.³

שיטות הראשונים

מצא שתי אבנים מצויינות תחתיהן בסיד: לגירסת רש"י וריטב"א, למסקנה, שתי אבנים וסיד ביניהן, ביניהן טמא. אין סיד ביניהן, ביניהן טהור. ואם סיד שפוך על ראשיהן ומרודה לכאן ולכאן, אף כשאין סיד ביניהן, ביניהן טמא (כי מניחים שאלו שאריות הסיד שהיה ביניהן). אא"כ יש חורש ביניהן. **והרמב"ם** כתב "אם יש חרס ביניהן".⁴

אין סיד ביניהן: כתב הרמב"ם "ואם אין סיד ביניהן אלא על ראשיהן: אם יש חרס ביניהן - טהור, שאין זה אלא בנגון; ואם אין חרס ביניהן, והיה הסיד מרדה על ראשיהן מכאן ומכאן - הרי זה ציון, וטמא." והקשה הרמב"ד, אם אין סיד ביניהן, לעולם טהור, אע"פ שאין שם חורש!

¹ שהוא נראה שעיקר הסיד היה נשפך על ראשי האבנים, והוא מרוקע ודק בינתיים. תלמיד ר"י מפריש.

² דקדוקי סופרים (וכן הוא במפרש וכן הגיה ב"ח). ובנדפס (וילנא) "דאקפל".

³ ולכן כל השדה בחזקת טומאה. אבל המיצרים טהורים, אחרת היו מציינים סמוך להם, ולא עליהם ממש.

⁴ שגרס "חרס" במקום "חורש", וביאר הכסף משנה, שהחרס מוכיח שאינו ציון קבר, אלא בנין היה. ותוספות כתבו, "אם יש חרסית, יש לתלות שנתן לצידי האבן חרסית, והסיד נתחבר בו, וצרפו הסיד שעל ראשו עמה". מקורות: רמב"ם (הל' טומאת מת, תיא). תוספות (ו' א', ד"ה אמר).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

יציאת שלוחי בית דין לעקור כלאים

(ב' א') (המשך משנה): ויוצאין אף על הכלאים.

(ו' א') (ומקשה) ואכלאים בחולו של מועד נפקינן?! **ורמינהו:** באחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים, בחמשה עשר בו קורין את המגילה בכרכים, ויוצאין לקוץ את הדרכים, ולתקן הרחובות, ולמודד המקואות, ועושין כל צרכי רבים, ומציינין את הקברות, ויוצאין על הכלאים!

רבי אלעזר ורבי יוסי בר חנינא -

חד אמר: כאן בבכיר, כאן באפיל.⁵

וחד אמר: כאן בזרעים, כאן בירקות.⁶

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: לא שנו (דאין יוצאין עליהם קודם אדר וקודם חולו של מועד) אלא שאין ניצן ניכר; אבל ניצן ניכר, יוצאין עליהן.

מאי שנא בחולו של מועד דנפקינן?

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן: משום שכר פעולה דמוזלי גבן (שיכול לשכור פועלים בזול, לפי שאינם עוסקים במלאכה בחול המועד).

אמר רב זביד ואיתימא רב משרשיא: שמע מינה כי יהיבין להו שכר, מתרומת הלשכה יהיבין להו? דאי סלקא דעתך מדידהו יהיבין להו, מאי נפקא לן מינייהו, כל כמה דבעו ליתן להו!

ועד כמה? אמר רב שמואל בר יצחק: כאותה ששנינו, כל סאה שיש בה רובע זרע ממין אחר, ימעט.

(ו' ב') **והתניא:** התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה (ואת אמרת ימעט)!

לא קשיא: כאן קודם תקנה, כאן לאחר תקנה. **דתניא:** בראשונה היו עוקרין ומשליכין לפני בהמתן, והיו בעלי בתים שמחין שתי שמחות, אחת שמנכשין להם שדותיהן, ואחת שמשליכין לפני בהמתם. התקינו שיהו עוקרין ומשליכין על הדרכים. ועדיין היו שמחין שמחה גדולה שמנכשין שדותיהן. התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה.

שיטות הראשונים

יציאת שלוחי בית דין בט"ו באדר ובחיה"מ פסח: כתב המאירי שבט"ו באדר יוצאים שלוחי בית דין לבדוק את הזרעים, כגון תבואה וקטניות, שנזרעים בתחילת החורף, וניכרין בט"ו באדר. ובחיה"מ פסח חוזרים לראות את הזרע האפיל,

⁵ על הבכירות יוצאים בט"ו באדר. על האפילות בחול של מועד דפסח. מפרש.

⁶ על התבואה יוצאין בט"ו באדר, שקודמין לירקות. מפרש.

⁷ כתבו תוספות, אין להקשות הא אית בהן מעילה! דלב בית דין מתנה עליהו. ובפרק בתרא דכתובות (דף ק"ו א') איכא מילי טובא שנוטלין שכן מתרומת הלשכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שלא ניכר בט"ו באדר, ואת הירקות.⁸ והרמב"ם כתב "וחזרין שְלוּחֵי בֵּית דִּין בְּחֻלוֹ שְׁלִמוֹעַד הַפֶּסַח לְרֵאוֹת הָאֶפֶיל שְׁיִצָּא."⁹

כי יהיבין להו שכר, מתרומת הלשכה יהיבין להו: פסק הרי"ד, כמסקנה דהכא, דמתרומת הלשכה יהיבין להו. והרמב"ם השמיט דין זה.¹⁰

כאותה ששנינו, כל סאה שיש בה רובע זרע ממין אחר, ימעט: לפי רש"י ותוספות, השיעור של אחד מכ"ד בסאה, נאמר בין בבא לזרוע בתחילה, ובין כשזרע ומצא תערובת כלאים לאחר שזרע. והרמב"ם כתב "הזרע שִׁדְהוּ מִן מֵן הַמִּינִין, וְכִשְׁצִמַח רָאָה בּוֹ פְּלֵאִים¹¹ - אִם הָיָה הַמִּין הָאֶחָד אֶחָד מֵעֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה בְּשִׁדְהָ,¹² הָרִי זֶה יִלְקַט עַד שְׁיִמְעָטֶנּוּ, מִפְּנֵי מִרְאֵית הָעֵין, שְׁמָא יֵאמְרוּ: פְּלֵאִים זָרַע בְּכֻנְיָה; בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּין הָאֶחָד שְׁצִמַח תְּבוּאָה וְקִטְנִית בְּתְבוּאָה וְקִטְנִית אוֹ זָרְעוֹנֵי גִנָּה בְּתְבוּאָה וְקִטְנִית וּבְזָרְעוֹנֵי גִנָּה. וְאִם הָיָה הַצּוּמָח פְּחוֹת מִכָּאן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְמַעְטוֹ."¹³

השקיית שדות וגינות במועד

ו' (ב') משנה: רבי אליעזר בן יעקב אומר: מושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה. זרעים שלא שתו לפני המועד (לא פסדי), לא ישקם במועד. וחכמים מתירין בזה ובזה (בזרעים ובשדה כולה, דרבנן שרו להשקות שדה בית הבעל¹⁴).

אמר רב יהודה: אם היתה שדה מטוננת (לחה), מותר.

תניא נמי הכי: כשאמרו אסור להשקותן במועד, לא אמרו אלא בזרעים שלא שתו מלפני המועד. אבל זרעים ששתו לפני המועד, מותר להשקותן במועד. ואם היתה שדה מטוננת, מותר. ואין משקין שדה גריד (יבש, ובית הבעל הוא, אלא שלא נפלו גשמים זה זמן מרובה), במועד. וחכמים מתירין בזה ובזה.

אמר רבינא: שמע מינה האי תרביצא¹⁵ שרי לתרבוצי (להשקות) בחולא דמועדא. שדה גריד מאי טעמא? דאפלא משוי לה חרפא (כדי שיהא חריף וממהר לבשל פירותיו שרו ליה רבנן, ולא משום פסידא, דבשדה בעל ליכא פסידא). הכי נמי אפלא משוי לה חרפא (תרביצא נמי משקין לה משום הרווחה ולא משום פסידא, לשוויי חרפא).

⁸ שלא היה מנהגן לזרען אלא סמוך לסוף החורף.

⁹ ולא הזכיר הירקות. מקורות: רמב"ם (הל' כלאים ב,ז). מאירי (ו' א', ד"ה באחד באדר).

¹⁰ מקורות: רמב"ם (הל' שקלים פרק ד). רי"ד (פסקיו).

¹¹ היינו שנתערב בו שלא בכוונה, ולא ידע בו בשעת זריעה כלל, ואח"כ ראה אותו. דרך אמונה.

¹² כתב ב'דרך אמונה', משמע דכאן אין תלוי לא ברובע לסאה, ולא מאחד מכ"ד בנופל לבית סאה, אלא בשטח השדה: אם יש בשטח השדה אחד מכ"ד, צריך למעט; ואם לאו, אין צריך (כיון שאחר שגדל, אי אפשר לדעת כמה התערבו, ואפשר רק לשער בגודל השדה. ביאור ההלכה). אבל דעת רש"י ותוספות, שאין שום חילוק בין מצא תערובות לאחר שזרע, ובין בא לזרוע בתחילה, והכל שיעורו כנזכר לעיל גבי בא לזרוע. והכי נקטינן להלכה.

¹³ מקורות: רש"י (ו' ב'). תוספות (ו' א', ד"ה שישי). רמב"ם (הל' כלאים ב,ז).

¹⁴ דהכי אוקימנא בריש פירקין, דהא דקתני בית השלחין אין, בית הבעל לא, רבי אליעזר בן יעקב היא, ולא רבנן. רש"י.

¹⁵ גינה של ירקות. לשון אחר: נוהגין היו להשקות שדה לאחר קצירה מיד, לפי שיוצאין בו ירקות, וכשמשקין אותו ממהרין לצאת אותו ירקות. רש"י.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

תנו רבנן: מרביצין¹⁶ שדה לבן (בית הבעל) בשביעית, אבל לא במועד.

(ומקשה) והא **תניא:** מרביצין בין במועד בין בשביעית!

אמר רב הונא: לא קשיא, הא רבי אליעזר בן יעקב (דאמר במתניתין זרעים שלא שתו לפני המועד לא ישקם במועד),
הא רבנן (דפליגי עליה ושרו).¹⁷

תניא אידך: מרביצין שדה לבן ערב שביעית, כדי שיצאו ירקות בשביעית. ולא עוד אלא שמרביצין שדה לבן
בשביעית, כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית.

שיטות הראשונים

מושכים את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה כל השדה: דעת רש"י דבבית הבעל איירי, דליכא פסידא, אלא
הרווחה, ואפילו הכי מושכין המים מאילן לאילן (לרבי אליעזר בן יעקב) דליכא טירחא מידי.¹⁸ ודעת ראב"ד, רא"ש, ומאירי,
דבבית הבעל לא שרי מידי, דלא מסתבר לפלוגי בהרווחה להיתר טורח מועט. אלא מיירי בבית השלחין, וכשאין זרעים
בין האילנות.^{19,20}

משיכת מים מאילן לאילן: דעת רי"ף, רמב"ם, רי"ץ גיאת, רא"ש, ורבינו ירוחם, שהלכה כרבי אליעזר בן יעקב. ודעת
רש"י וראב"ד, שהלכה כרבנן. והשו"ע פסק כרמב"ם.²⁴

¹⁶ מרביצין היינו השקאה פורתא, כדי שיצאו ירקות. ומשקין היינו השקאה גמורה דבית השלחין. רש"י. ורמב"ן (תורת האדם, שער
האבל, עניין האבלות, ד"ה והאי דקתני בברייתא) פירש שריבוץ שדה סתם פירושו בכל מקום השקאה מועטת על מנת לזרעה.
ודחה פירוש רש"י שפירש מרביצין השקאה מועטת לירקות.

¹⁷ ובמשנה מסכת שביעית (ב"י, אמרינן: מרביצין בעפר (=בשדה) לבן דברי רבי שמעון. רבי אליעזר בן יעקב אוסר. וכתב על זה
הגר"א (שנות אליהו): "תמוה מאוד, היאך אפשר לאוקמי (הברייתא שנאמר בה) 'אבל לא במועד' כרבי אליעזר בן יעקב, הא שם
(באותה ברייתא) קתני 'ומרביצין בעפר (=בשדה) לבן בשביעית', ורבי אליעזר בן יעקב סבירא ליה דאסור בשביעית (כמבואר
במשנה הנ"ל)! ונראה לי להגיה דכן צריך לומר: תנו רבנן: אין מרביצין בעפר לבן בשביעית ובמועד (כשיטת ראב"י). והא תניא:
מרביצין בעפר לבן בשביעית ובמועד (כחכמים). עיי"ש.

¹⁸ וראה ר"ן (חי', ו' ב', ד"ה מתני' ראב"י) בהרחבת דבריו.

¹⁹ דהנך אילנות בית השלחין אינון, ודרך לזרוע בין האילנות ותחתיהן, ומחמת שהורגלו להשקות הזרעים תמיד, גם האילנות למדו
להיות עייפים ואי לא משקי להו פסדי. ומיירי דהשתא אין זרעים בין האילנות. וקאמר רבי אליעזר בן יעקב דמושכין את המים
מאילן לאילן משום דאיכא פסידא אי לא משקה להו. אבל לא שישקה את השדה כולה אף על גב דבהשקאה זו איכא הרוחה
לאילנות. רא"ש (בתוספותיו).

²⁰ והרמב"ם כתב: "ומושכין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה; ואם הייתה שדה לכה - מפר להשקות את
כלה. ומרביצין את השדה במועד. שכל הדברים האלו - אין בהם טרח יתר." וכתב המגיד משנה שביאר המשנה כדברי ראב"ד
ורא"ש, דמיירי בבית השלחין, ואין שם לא ירקות ולא זרעים אלא אילנות לבד, והמשכת המים מאילן לאילן מספיק להו. מקורות:
להלן, פיסקה הבאה.

²¹ או"ח תקלזז. ונראה שמדובר בהשקיית אילנות בבית השלחין שיש בו רק אילנות, ולא ירקות וזרעים, והמשכת המים מאילן
לאילן מספיק להו (וכפי שביאר המגיד משנה, הו"ד בב"י, דברי הרמב"ם, וכשיטת הרא"ש).

וכתב בביאור הלכה (ד"ה מאילן): עיין בחי' ריטב"א וברי"ץ גיאת שהעתיקו את דברי הירושלמי, שכתב דדברי ראב"י שאוסר
להשקות כל השדה כולה מיירי כשהיו נטועים האילנות עשרה לבית סאה, אבל אם היו רצופות, מותר להשקות כל השדה לכולי
עלמא (וכן הובא הירושלמי ברבינו ירוחם, תולדות אדם וחווה, נתיב ד, חלק ה. והו"ד בב"י, או"ח תקלזז). וכן פסק החזו"א (או"ח
קלד, ס"ק יד, ד"ה ונראה), ועיי"ש.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

השקאת זרעים שלא שתו לפני המועד: רמב"ם ומאירי פירשו בבית השלחין. ובטעמו של רבי אליעזר בן יעקב שאסר להשקותם במועד, כתבו הנמוקי יוסף והמאירי שאין שם פסידא אם לא ישתו.²² ורמב"ם ביאר מפני שהם צריכין מים מרובין, וכל שיש טורח גדול אסור לעשותו (אף כשיש פסידא).²³ ורבינו ירוחם פירש, מפני שנראה כמכין מלאכתו במועד. וכתב נמוקי יוסף בשם ראב"ד, שאם אירע אונס בהם לפני המועד שלא יכול להשקותה, שמותר להשקותם במועד. ואינו אסור אלא כששכח להשקותם, או שנתעצל בהם.²⁴

ולעניין הלכה, דעת רי"ף, רמב"ם, רי"ץ גיאת, רא"ש, ורבינו ירוחם, שהלכה כרבי אליעזר בן יעקב. ודעת רש"י וראב"ד, שהלכה כרבנן. והשו"ע פסק כרי"ף וסיעתו.²⁵

אם היתה שדה מטוננת מותר: דעת רש"י ורמב"ם דקאי ארישא, ארבי אליעזר בן יעקב שאסר להשקות כל השדה.²⁶ ולפירוש רש"י בכל שדה הבעל הדין כן (שמותר בלחה).²⁷ ודעת נימוקי יוסף והטור, דקאי אסיפא, אזרעים שלא שתו, שבשדה השלחין לחה מותר להשקותה, אף אם לא התחיל קודם המועד.²⁸ והשו"ע פסק כרמב"ם.²⁹

תרביצא שרי לתרבוצי: ביארו תוספות, דהרבצה אינה כי אם השקאה פורתא.³⁰ ורבינו חננאל פירש, דתרביצא פירושו

מקורות: רי"ף ורבינו יהונתן (ב א בדפיו). רמב"ם וראב"ד (הל' שביתת יום טוב, ח, ג). ראב"ד (הו"ד בתוספות הרא"ש ור"ן, ב' א'). רי"ץ גיאת (הל' חול המועד). רא"ש (ס' ח). תוספות הרא"ש (ב' א', ד"ה ובלבד). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב ד, חלק ה). מאירי (ב' א', ד"ה ראב"י). ר"ן (ח' ו', ב', ד"ה מתני' ראב"י. וראה ח' ר"ן ב' א', ד"ה ודחינו). ריטב"א (ו' א', ד"ה מתני'). מאירי (ב' א', בביאור המשנה, ד"ה ראב"י).

²² ואם היה בהם הפסד כבר הגיע ההפסד להם מערב מועד. ואין מותר אלא דבר האבד במועד. נמוקי.

²³ ראה לעיל בגמרא, ב' א', בדעת רבי אליעזר בן יעקב. משא"כ זרעים ששתו, אין צריכין מים כל כך.

²⁴ וכעין זה כתב המאירי בשם יש מי שפירש, וכתב שהדברים נראים. ובדרכי משה (תקלז, ס"ק א) כתב דמדברי הרמב"ם (הל' שביתת יו"ט פ"ח) משמע דאין לחלק ובכל עניין אסור. ושכן נראה לדעת רש"י. וביאר בשעה"צ (ס"ק א) דכיון דלרמב"ם טעם האיסור משום טירחא, בכל אופן אסור. וכן לטעמו של רש"י. עיי"ש.

²⁵ או"ח תקלז, א. מקורות: נמוקי יוסף (ב א ברי"ף, ד"ה שלא). מאירי (ב' א', בפירוש המשנה, ד"ה זרעים). רמב"ם (פירוש המשנה; הל' שביתת יו"ט ח, ד). רבינו ירוחם (נתיב ד, ח"ה). מאירי (ב' א', ד"ה זרעים שלא שתו; ושם הביא כמה מהפירושים).

²⁶ ובטעם הדבר, כתב רש"י: "דכזרעים ששתו לפני המועד דמו, ופסדי אי לא הזר ומשקה להו". והרמב"ם כתב: "שְׁכַל הַדְּבָרִים הָאֵלוּ - אֵין בָּהֶם טְרַח יָתֵר". וכתב בביה"ל (תקלז, א, ד"ה שכיון) נפק"מ, דלרש"י אם היתה לחה ועתה נתייבשה, מותר להשקותה, ומטעם דכיון שהיתה לחה, דינה כמו שהתחיל להשקותה, דתיפסד אם לא ישקנה. משא"כ לרמב"ם, ההיתר בשדה לחה הוא דוקא בשעדין היא לחה.

²⁷ וכתב בביאור הגר"א (תקלז, ס"ק יב) שברמב"ם ושו"ע אינו נראה כן (אלא משמע דהא דשרי בשדה לחה, דוקא בשדה שיש בה אילנות. אבל בית הבעל שאין שם כלל אילנות, אף בלחה אסור).

²⁸ אבל שדה הבעל ושדה האילן אסור להשקות כולה, גם כשהשדה לחה, כיון שאין בזה הפסד אם לא ישקה אותם, והוא רק להרווחה. על פי שער הציון (תקלז, אות כה, שהבין כן מדברי ביאור הגר"א).

²⁹ או"ח תקלז, ז. כתב בביה"ל (תקלז, א, ד"ה שכיון שהתחיל), דבשדה מטוננת, לרש"י היינו שהיתה לחה ועתה נתייבשה (דכיון שהיתה לחה, דינה כמו שהתחיל להשקותה דתיפסד אם לא ישקנה). אכן לרמב"ם ההיתר בשדה לחה הוא דוקא בשעדין היא לחה, ומטעם דאינה צריכה להשקאה רבה ולית בה טרחא יתירא. ועוד כתב, דלא רק לעניין שדה אילן נאמר הדין, אלא אף לענין זרעים שלא שתו, אם היתה מטוננת, מותר. מקורות: רמב"ם (הל' שביתת יו"ט, ח, ג). רש"י (ד"ה מטוננת). נמוקי יוסף (ב א ברי"ף, ד"ה שדה מטוננת).

³⁰ רבינא התיר להרביץ שדה, והוכיח כן ממה שמותר להשקות שדה גריד (והיינו לכאורה כחכמים). והתקשו תוספות, דהא קי"ל משנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי! ועוד, דהא רבינא גופיה אמר לעיל (ד' א') מדלין ירקות כדי לאוכלן, אבל לייפות אסור, אלמא הרווחה אסור! ותירצו שרבינא שהתיר, אפילו לרבי אליעזר בן יעקב. דכי היכי דשרו רבנן (בשדה גריד) אפלא לשוויי חרפא, גם רבי אליעזר בן יעקב יתיר השקאה פורתא. או שמא לרבי אליעזר בן יעקב גם הרבצה אסור, ורבינא סבר כרבי אליעזר

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

שדה שאין זרוע עדיין, שכבר השקוהו קודם,³⁴ ומותר להשקותו במועד (שתישאר לכה ויוכל) לזורעו אחר המועד. ולעניין הלכה, רמב"ן ורז"ה פסקו כרבינא, שמותר לתרבוצי תרביצא בחול המועד.³² אבל לפי גירסת רבינו חננאל ורי"ף, נדחה דינו של רבינא, ואסור לזלף מים בגינה בחול המועד.³³ וכתבו רא"ש ורבינו ירוחם שדברי רי"ף עיקר. והרמב"ם כתב: "ומרביצין את השדה במועד. שכל הדברים האלו - אין בהם טרח יתר".^{34, 35}

השקיית שדה גריד: שדה גריד היא שדה יבשה, ובית הבעל.³⁶ והשקייתה אינה למניעת הפסד, אלא למהר ולהקדים צמיחת התבואה (אפלא משוי לה חרפא). דעת תוספות דפלוגתא בברייתא דשדה גריד, היינו כעין פלוגתא דמתניתין.³⁷ ובשם יש מפרשים כתבו, דפליגי אליבא דרבי אליעזר בן יעקב באפלא לשוויי חרפא, דרבנן סברי דלא היינו הרווחה.³⁸ ודעת נמוקי יוסף שאף חכמים בברייתא אסרו השקיית שדה גריד.³⁹ ופסקו רי"ף, רמב"ם, ורא"ש, שהשקיית שדה גריד, אפלא לשוויי חרפא, אסור.⁴⁰ והשו"ע השמיט דין שדה גריד.⁴¹

- בהשקאה, ופליגי בהרבה. בתירוץ נוסף כתבו דפלוגתא דשדה גריד אינה קשורה למחלוקת רבי אליעזר בן יעקב וחכמים במשנה, ואף אם סוברים כרבי אליעזר בן יעקב נחלקו האם אפלא לשוויי חרפא נחשבת הרווחה.
- ³⁴ והיינו שנקראת הגינה או השדה 'תרביצא', שהרביצוהו קודם המועד.
- ³² וכן "לפירוש רש"י שפירש 'שדה גריד מאי טעמא לא', הוא סיומא דמילתא דרבינא, הוה מסתבר דהלכה כחכמים כיון דרבינא, דהוא בתראה, מיייתי ראייה ממילתייהו." רא"ש.
- ³³ לגירסתם כך פירוש הגמרא: רבינא סבר כרבי אליעזר בן יעקב, דאמר זרעים ששתו לפני המועד מותר להשקותם במועד, וקסבר תרביצא הוי כמו זרעים ששתו לפני המועד (שאם לא ישקם, יתייבשו). ומקשינן עלה: (והרי) שדה גריד אסור (לפי רבי אליעזר בן יעקב, שהוא רק להרווחה), משום דאי משקי ליה האידינא יבכיר קודם, אבל לא פסיד, תרביצא נמי אי משקה האידינא קדים ובכיר, ולא פסיד! וזה השיטה הולכת דסבירא לן כרבי אליעזר בן יעקב (שפורכים דברי רבינא מכח שיטת רבי אליעזר בן יעקב). תוספות.
- ³⁴ והראב"ד התקשה בדבריו, איך עולה פסק זה בקנה אחד עם מה שפסק הרמב"ם כרבי אליעזר בן יעקב (שאסר להשקות)! והמגיד משנה ביאר שדעת הרמב"ם כרי"ף, שמה שאמרו האי תרביצא שרי לתרבוצי בחולא דמועדא, היינו בשדה בית הבעל והשקאה מועטת. ואת זה דחתה הגמרא לפי רבי אליעזר בן יעקב (כגירסת הרי"ף). ומה שפסק הרמב"ם שמרביצין את השדה, היינו בשדה בית השלחין. ומקורו בברייתא (להלן, פרק מי שהפך, י"א ב') גבי אָבֵל: ומרביצין את שדהו משתגיע לעונת מים שלו, ופירוש לפי שהוא דבר האבד אפילו קודם זריעה.
- ³⁵ בב"י ושו"ע השמיט דין תרביצא. מקורות: רבינו חננאל (הו"ד בתוספות וראשונים). תוספות (ד"ה שרי). רמב"ם (הל' שביתת יו"ט ח,ג). רמב"ן (תורת האדם, עניין האבלות). רא"ש (סי' ח). רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב ד, ח"ה).
- ³⁶ רש"י פירש: יבש. ובית הבעל הוא, אלא שלא נפלו גשמים זה זמן מרובה. ותוספות (ד"ה ואין) פירשו שבית בעל נקרא גריד, לפי שהוא רגיל להיות יבש וגריד. ורב פלטוי גאון כתב בתשובתו (אוצר הגאונים, עמ' 10), שדה גריד: ארץ צמאה שלא שתת מים ואין דעתו לזרעה אלא לשני חודשים או לשלושה, וכשנזדמנו לו מים בחולו של מועד התיירו לו חכמים להשקותה אע"פ שלא היתה בדעתו לזרעה היום.
- ³⁷ וחכמים דשרו להשקות אף להרווחה, היינו חכמים דמתניתין. ות"ק בברייתא כרבי אליעזר בן יעקב. לפי הבנה זו, פסיקת ההלכה בברייתא, תלויה במחלוקת הראשונים אם פוסקים כרבי אליעזר בן יעקב או כחכמים.
- ³⁸ דהיינו כולוהו אית להו דרבי אליעזר בן יעקב, דהשקיה להרווחה אסורה. ונחלקו האם השקייה למהר צמיחה, נחשבת כהרווחה. לת"ק אפלא לשוויי חרפא חשיב ליה הרווחה, ואסור. ורבנן סברי דלאו היינו הרווחה, די ש אוהב יותר אפלא ויהיו נגמרים יותר ומבוסלים בטוב. ועכ"פ (לפי פירוש זה) ממה שלמד רבינא דינו מדברי חכמים, משמע שהלכה כמותם.
- ³⁹ דהא דקאמרינן וחכמים מתירים בזה ובזה, היינו, בין בזרעים ששתו, בין בזרעים שלא שתו לפני המועד. שאף זרעים שלא שתו, יש בהשקייתם מניעת הפסד (קרן אורה, ד"ה אבל הרי"ף).
- ⁴⁰ כן עולה מגירסת רבינו חננאל ורי"ף, שהיה פשוט לגמרא ששדה גריד אסור, והקשו מכך על רבינא, וכנ"ל.
- ⁴¹ וכן בב"י השמיט דין שדה גריד. מקורות: תוספות (ד"ה וחכמים). יש מפרשים (ד"ה שרי). נמוקי יוסף (ב א ברי"ף, ד"ה וחכמים). רי"ף (ב ב בדפיו). רמב"ם (הל' שביתת יו"ט ח,ג. והו"ד ברא"ש). רא"ש (סי' ח).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

נתיבי הלכה - הדף היומי

השתלשלות ההלכה מהדף
עד השולחן ערוך

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

השקיית שדה לבן בשביעית: כתבו תוספות בשם רש"י (בריש פירקין) שלתנא קמא מותר להשקות אף שדה בית הבעל בשביעית. וכן דעת רבינו יחיאל מפריש.⁴² ובסוגיין חזר בו רש"י, ופירש שהתירו רק השקיית בית שלחין, ובבית הבעל רק השקאה מועטת. וכן כתב רמב"ם, "משקין בית השלחין בשביעית... וכן עפר הלבן - מרביצין אותו במים בשביעית בשביל האילנות, שלא יפסדו".⁴³

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות חול המועד, סימן תקלז)

- א. דבר האבד, מתר לעשותו בחול המועד בלא שנוי; מיהו בכל מה דאפשר להקל בטרחה יעשה (כל ב). לפיכך בית השלחין (פי' הארץ הצמאה) שהתחיל להשקותה קדם המועד, מתר להשקותה, שפיון שהתחיל להשקותה קדם לכן, אם לא ישקנה עכשו תפסד; אבל שדה הבעל שאין משקין אותה אלא להשביחה יותר, אסור להשקותה.
- ז. מושקין את המים מאילן לאילן, ובלבד שלא ישקה את כל השדה; ואם היתה שדה לחה, מתר להשקות את כלה.

⁴² דהא טירחא לא אסירא בשביעית, אלא עבודת קרקע דווקא (וכן מבואר בירושלמי, שביעית פ"ב, הלכה ז).

⁴³ והברייתא שמרביצין שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית וכו', השמיט הרמב"ם. וצ"ב. מקורות: רמב"ם (הל' שמיטה ויובל א, ח; ועיי"ש רדב"ז ור"י קורקוס). תוספות (ו' ב', ד"ה מרביצין). רש"י (ו' ב', ד"ה מרביצין). רבינו יחיאל מפריש (ב' א', ד"ה ובשביעית).